

DYNAMICS OF THE PREVALENCE OF BRONCHIAL ASTHMA IN CHILDREN AND ASSESSMENT OF RISK FACTORS

Ruziyeva Gulnoza

First-year master's student in the program "Health care management and public health"

Fergana Medical Institute of Public Health

Annotation: This article analyzes the dynamics of the prevalence of bronchial asthma in children and the main risk factors influencing its development. The relationship between the disease and age, environmental, and social factors is studied, and an assessment is carried out based on modern epidemiological data. In addition, the ways to improve prevention, early diagnosis, and effective management of bronchial asthma are considered. The results of the study are of great importance in protecting children's health.

Keywords: bronchial asthma, child health, epidemiology, prevalence dynamics, risk factors, allergy

ДИНАМИКА РАСПРОСТРАНЕННОСТИ БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ У ДЕТЕЙ И ОЦЕНКА ФАКТОРОВ РИСКА

Рузиева Гулноза Абдумуталовна

Магистрантка 1 курса по направлению

«Управление здравоохранением и общественное здоровье»

Ферганский медицинский институт общественного здоровья

Аннотация: В данной статье анализируется динамика распространенности бронхиальной астмы у детей, а также основные факторы риска, влияющие на её развитие. Изучена связь заболевания с возрастными, экологическими и социальными факторами, проведена оценка на основе современных эпидемиологических данных. Кроме того, рассмотрены пути

совершенствования профилактики, ранней диагностики и эффективного управления бронхиальной астмой. Результаты исследования имеют важное значение для охраны здоровья детей.

Ключевые слова: бронхиальная астма, здоровье детей, эпидемиология, динамика распространенности, факторы риска, аллергия

BOLALARDA BRONXIAL ASTMANING TARQALISH DINAMIKASI VA XAVF OMILLARINI BAHOLASH

Ro'ziyeva Gulnoza Abdumutalovna

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti "Sog'liqni saqlashni boshqarish va jamoat salomatligini saqlash" yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda bronxial astmaning tarqalish dinamikasi hamda uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy xavf omillari tahlil qilinadi. Kasallikning yosh, ekologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi o'rganilib, zamonaviy epidemiologik ma'lumotlar asosida baholash ishlari olib borilgan. Shuningdek, bronxial astmaning oldini olish, erta aniqlash va samarali boshqaruv choralarini takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari bolalar salomatligini muhofaza qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: bronxial astma, bolalar salomatligi, epidemiologiya, tarqalish dinamikasi, xavf omillari, allergiya

Bronxial astma bugungi kunda bolalar orasida keng tarqalgan surunkali kasalliklardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ushbu kasallikning uchrash chastotasi sezilarli darajada ortib borayotgani kuzatilmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda ekologik va ijtimoiy omillarning o'zgarishi bilan bog'liq holda bronxial astma bilan kasallanish darajasi oshmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda bronxial astma ko'proq maktabgacha va maktab yoshida aniqlanadi. Bunda shaharlarda yashovchi bolalarda kasallik darajasi qishloq hududlariga nisbatan yuqoriroq bo'lishi kuzatiladi. Bunga asosiy sabab sifatida havoning ifloslanishi,

sanoat chiqindilari va transport vositalari ta'siri ko'rsatiladi. So'nggi epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, bronxial astma bilan kasallanish darajasi yil sayin oshib bormoqda. Bu esa kasallikni erta aniqlash va nazorat qilish tizimini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, bolalarda kasallikni kech aniqlash uning og'ir shakllarga o'tishiga olib kelishi mumkin. Tarqalish dinamikasini o'rganishda yosh, jins va ijtimoiy omillar muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'g'il bolalarda astma erta yoshda ko'proq uchrasa, qizlarda o'smirlik davrida ko'payishi kuzatiladi. Bu holat gormonal o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shuningdek, global miqyosda bronxial astmaning ortib borishi urbanizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Zamonaviy turmush tarzi, yopiq muhitda ko'proq vaqt o'tkazish, sun'iy oziq-ovqat mahsulotlari iste'moli ham kasallik rivojlanishiga ta'sir etadi. Umuman olganda, bronxial astmaning tarqalish dinamikasi ko'p omillarga bog'liq bo'lib, uni kompleks o'rganish orqali samarali profilaktika choralarini ishlab chiqish mumkin.

Bronxial astma rivojlanishida turli xil xavf omillari muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillarni shartli ravishda ichki (endogen) va tashqi (ekzogen) guruhlariga ajratish mumkin. Har bir omil alohida yoki birgalikda kasallikning yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatadi. Ichki omillar orasida eng muhimlaridan biri — irsiy moyillikdir. Agar otalardan birida allergik kasalliklar yoki bronxial astma mavjud bo'lsa, bolada ushbu kasallik rivojlanish ehtimoli yuqori bo'ladi. Bu holat immun tizimining genetik xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib, organizmning allergenlarga nisbatan yuqori sezuvchanligini ta'minlaydi. Immun tizimining yetilmaganligi ham bolalarda astma rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, erta yoshda turli infeksiyalar bilan tez-tez kasallanish nafas yo'llarining sezuvchanligini oshiradi. Bu esa keyinchalik bronxial astmaga olib kelishi mumkin. Tashqi omillar ichida eng muhimlaridan biri — atrof-muhitning ifloslanishidir. Sanoat korxonalari, transport vositalari chiqindilari, chang va kimyoviy moddalar bolalar organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, yirik shaharlarda yashovchi bolalarda astma ko'proq uchrashi aynan shu omillar bilan izohlanadi. Allergenlar ham muhim xavf omillaridan biridir. Uy changi, hayvon junlari, o'simlik changlari va mog'or sporasi bolalarda allergik

reaksiyalarni keltirib chiqaradi. Ushbu allergik jarayonlar esa bronxial astmaning rivojlanishiga olib keladi. Oziqlanish ham muhim omillardan hisoblanadi. Sun'iy qo'shimchalarga boy oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilish, vitaminlar va mikroelementlarning yetishmasligi immun tizimining zaiflashishiga sabab bo'ladi. Bu esa kasallikka moyillikni oshiradi. Ijtimoiy omillar ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Ota-onalarning sog'lom turmush tarziga amal qilmasligi, uyda chekish, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik bolalar salomatligiga salbiy ta'sir qiladi. Ayniqsa, passiv chekish bolalarda bronxial astma rivojlanishining asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, stress va psixologik omillar ham kasallik rivojlanishiga ta'sir etadi. Bolaning ruhiy holati, oilaviy muhit va ijtimoiy sharoit uning umumiy sog'lig'iga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bolalarda bronxial astmani erta aniqlash va to'g'ri tashxis qo'yish kasallikni samarali boshqarishning asosiy omillaridan biridir. Tashxis jarayonida klinik belgilar, laborator va instrumental tekshiruv usullari muhim o'rin tutadi. Kasallikning asosiy klinik belgilariga nafas qisilishi, yo'tal, ko'krak qafasida siqilish hissi va xirillash kiradi. Ushbu belgilar ko'pincha kechasi yoki jismoniy faollikdan so'ng kuchayadi. Bolalarda bu simptomlar davriy ravishda namoyon bo'lishi bilan xarakterlanadi. Tashxis qo'yishda bemorning anamnezi muhim ahamiyatga ega. Ota-onadan bolaning kasallik tarixi, allergik reaksiyalar mavjudligi, oilaviy kasalliklar haqida ma'lumot olinadi. Bu ma'lumotlar kasallikni aniqlashda muhim yordam beradi. Laborator tekshiruvlar orasida qon tahlili, immunologik testlar va allergik sinamalar qo'llaniladi. Bu usullar orqali organizmning allergenlarga nisbatan reaksiyasi aniqlanadi. Ayniqsa, immunoglobulin E (IgE) darajasining oshishi allergik jarayon mavjudligini ko'rsatadi. Instrumental tekshiruvlar ichida spirometriya eng samarali usullardan biridir. Ushbu usul orqali nafas olish funksiyasi baholanadi va bronxlar torayishi aniqlanadi. Bolalarda spirometriya o'tkazish biroz murakkab bo'lishi mumkin, ammo bu usul kasallikni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, pikfloumetriya usuli ham keng qo'llaniladi. Bu usul yordamida nafas chiqarish tezligi o'lchanadi va kasallikning og'irlik darajasi baholanadi. Bu usul oddiy va uy

sharoitida ham qo‘llash mumkinligi bilan ajralib turadi. Differensial tashxis ham muhim bosqich hisoblanadi. Bronxial astmani boshqa nafas yo‘llari kasalliklaridan farqlash zarur. Masalan, bronxit, pnevmoniya yoki boshqa allergik kasalliklar bilan chalkashmasligi kerak. Zamonaviy tibbiyotda bronxial astmani baholash uchun maxsus xalqaro standartlar mavjud. Ushbu standartlar asosida kasallik darajasi aniqlanadi va individual davolash rejasi tuziladi. Umuman olganda, bronxial astmani tashxis qilish kompleks yondashuvni talab qiladi. To‘g‘ri va o‘z vaqtida qo‘yilgan tashxis kasallikni nazorat qilish va asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Bronxial astmaning oldini olish va uning tarqalishini kamaytirish zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biridir. Profilaktika choralarini samarali tashkil etish orqali kasallik rivojlanishini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Birlamchi profilaktika kasallikning oldini olishga qaratilgan bo‘lib, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishni o‘z ichiga oladi. Homiladorlik davridan boshlab onaning sog‘lom ovqatlanishi, zararli odatlardan voz kechishi bolada kasallik rivojlanish xavfini kamaytiradi. Ikkinchi darajali profilaktika kasallikni erta aniqlash va uning rivojlanishini to‘xtatishga qaratilgan. Bunda bolalarni muntazam tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish, allergik kasalliklarni vaqtida davolash muhim ahamiyatga ega. Uchinchi darajali profilaktika esa kasallik bilan yashayotgan bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan. Bu bosqichda dori vositalari bilan davolash, nafas mashqlari va rehabilitatsiya muhim rol o‘ynaydi. Atrof-muhitni sog‘lomlashtirish ham muhim omillardan biridir. Havoning ifloslanishini kamaytirish, yashash sharoitlarini yaxshilash va gigiyena qoidalariga rioya qilish kasallikning oldini olishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, ota-onalar va bolalar o‘rtasida tibbiy savodxonlikni oshirish zarur. Kasallik belgilari, xavf omillari va profilaktika choralarini bilish orqali astmaning oldini olish mumkin. Zamonaviy tibbiyotda innovatsion usullar, jumladan, individual davolash rejalarini tuzish, yangi dori vositalaridan foydalanish va rehabilitatsiya dasturlarini qo‘llash kasallikni samarali boshqarishga yordam beradi.

Xulosa

Bolalarda bronxial astma zamonaviy pediatriyada dolzarb muammolardan biri bo'lib, uning tarqalish dinamikasi yil sayin ortib borayotgani kuzatilmoqda. Ushbu maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bronxial astmaning rivojlanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, irsiy moyillik, ekologik sharoit, allergenlar, ijtimoiy muhit va immun tizimi holati muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, urbanizatsiya jarayonlari, havoning ifloslanishi va passiv chekish bolalar salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, kasallik xavfini oshirmoqda. Tadqiqot davomida bronxial astmani erta aniqlash va to'g'ri baholash kasallikning og'ir asoratlarsiz kechishini ta'minlashda muhim omil ekanligi aniqlandi. Klinik belgilarni chuqur tahlil qilish, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish va differensial tashxisni to'g'ri olib borish samarali davolash strategiyasini tanlash imkonini beradi. Ayniqsa, spirometriya va allergik testlarning ahamiyati yuqori baholanadi. Profilaktika masalasi bronxial astmaga qarshi kurashishda asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi profilaktika choralarini kompleks ravishda amalga oshirish orqali kasallik tarqalishini kamaytirish mumkin. Ota-onalar va bolalar o'rtasida tibbiy savodxonlikni oshirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va ekologik omillarni nazorat qilish muhim ahamiyat kasb etadi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. World Health Organization. *Global surveillance, prevention and control of chronic respiratory diseases*. Geneva, 2022.
2. Martinez F.D. Childhood asthma and wheezing disorders. *New England Journal of Medicine*, 2020.
3. Asher M.I., Pearce N. Global burden of asthma among children. *The Lancet*, 2019.
4. Bush A., Fleming L. Diagnosis and management of asthma in children. *BMJ*, 2021.
5. Ismoilov A.I. *Bolalar pulmonologiyasi asoslari*. Toshkent, 2018.

6. Abdurahmonov B.B. Bronxial astma va uning profilaktikasi. Toshkent, 2019.
7. Yo‘ldoshev M.M. *Nafas yo‘llari kasalliklari*. Toshkent, 2021.
8. Karimova N.S. Bolalarda bronxial astmani erta tashxislash usullari. *Pediatriya muammolari*, 2022.